

АРДЧИЛАЛ БА БОЛОВСРОЛЫН ХАРИЛЦАН ХАМААРЛЫН АСУУДАЛ

С.Базарпүрэв

*МУИС-ийн Улс төр судлалын
тэнхимийн профессор*

Б.Насанбат

*МУИС-ийн Улс төр судлалын
тэнхимийн докторант*

Түлхүүр үг: Ардчилал, боловсрол, боловсролыг ардчилах, ардчиллыг хөгжүүлэх

Товч утга: “Ардчилал” хэмээх энэхүү ойлголтыг улс төр, философи, эрх зүй, ёс зүйн гээд олон талаас нь тайлбарлаж болно. Энэ удаад бид уг ойлголтыг боловсролын үйл ажиллагаанд хамааруулан тайлбарлахыг зорьж байна. Үүний тулд прагматизм, тэр дундаа Ж.Дьюигийн үзэл санаа, арга зүйг удирдлага болгов. Ж.Дьюи бол ардчилал ба боловсролын харилцан хамаарлыг анхлан тайлбарласан сэтгэгчийн нэг бөгөөд боловсролыг ардчилах, боловсрол дахь ардчиллын үүрэг, ач холбогдлын талаар өгүүлсэн олон бүтээл бичиж үлдээсэн судлаач юм.

Тэрээр өөрөө өөртөө бүрэн найдаж, өөрийгөө авч явж чаддаг, үүрэг хариуцлага хүлээж чаддаг, эрх чөлөөтэй, нийгмийн идэвхтэй гишүүн хэрэгтэй юу? үгүй юу? хэмээх асуултыг ардчилал, боловсролын аль алинтай нь холбогдох асуулт мөн тул судлаачид үүнийг анхаарах хэрэгтэй хэмээн үзжээ. Түүний тайлбараар ийм иргэн хүн нь нийгэмд хэрэгтэй тул тэдгээрийг өөрт нь бүрэн итгэл хүлээлгэж, өөрийнх нь бие даасан байдлыг хүндэтгэж, тохирсон үүрэг, хариуцлага оноож, оюун санааны болон үйлдлийн эрх чөлөө олгосон сургалтын үйл ажиллагаагаар бий болгож чадна гэж үзжээ. Эндээс л боловсрол ба ардчиллын харилцан хамаарал эхэлдэг. Энэ утгаар ардчилал ба боловсролын харилцан хамаарлын асуудал нь орчин үед сургуулийг байр тоног төхөөрөмжөөр хангах, багшаар хангах, мөнгө санхүүгээр дэмжих тухай асуудлуудаас дутахааргүй үнэ цэнэтэй.

***

Оршил: "Ардчиллын тухай сэдэв бол Ж.Дьюигийн хувьд хамгийн их судалсан, олон зохиолдоо авч үзсэн асуудал юм"¹⁴⁴. Энэ тухай профессор Ц.Гомбосүрэн "Ж.Дьюи

---

¹⁴⁴Ryan, A. John Dewey and the high tide of American liberalism. NY., 1995. p.181.

олонх америкчуудын ярьдаг, боддогт ойр байсан хоёр санааг соргоогоор ашигласан байна. Эдгээр нь ардчилал, шинжлэх ухаан хоёрын тухай юм. Тэрээр ардчилсан нийгмийн шинжлэх ухааны философи бий болгохыг зорьсон байна" гэсэнтэй санал нийлж байна. Өөрөөр хэлбэл, Ж.Дьюи нь "Ардчиллын практик туршлага, зарчим, загварыг хэрэглэх бололцоог хайж, насан туршдаа боловсролын системд тэдгээрийг суулгах арга механизмыг олохыг хичээж байжээ"¹⁴⁵.

Ж.Дьюи боловсрол ба ардчиллын холбоо хамаарал гүн бат бөгөөд боловсролын тусламжтайгаар хүн төрөлхтөн ардчиллыг цаашид хөгжүүлэх хэрэгцээ, шаардлагыг даван туулж чадна гэж үзжээ. Түүний энэхүү оролдлогыг Х.Дэвид зэрэг судлаачид ихэд үнэлэн "Тэрээр хүмүүнлэг ертөнцийг бодит байлгахыг эрмэлздэг дэлхийн иргэний санаа сэтгэлийн үүднээс ардчилал ба боловсролын асуудлыг ярьсан"¹⁴⁶ гэж тэмдэглэсэн буйтай бид ч санал нэг байна.

Үндсэн хэсэг: Ж.Дьюи боловсролын түүхэнд анализ хийж боловсрол дахь ардчилсан үзэл санаа Платон, Ж.Руссо, И.Г.Песталоцци нарын үзэл санаагаар дамжин өнөө үед ирсэн болохыг тайлбарласан. Эдгээр философичдын үзэл санаанд хувь хүнийг эрхэмлэн дээдлэх үзэл, төр улсын бодлогын цөм нь иргэдийн хэрэгцээ сонирхол мөн хэмээн үздэг билээ.

Ардчилал нь нийгмийн эрэлт хэрэгцээ, эмх цэгц, аюулгүй байдлыг хангаж чадах нь уу, үгүй юу? гэсэн эргэлзээ, шүүмжлэл хаа сайгүй байдаг. Улс орнуудад буй болсон улс төрийн ардчиллыг нураах өч төчнөөн учир шалтгаан ч бий. Эдгээр нь ардчиллыг парламент, сонгууль, намуудын тэмцэл төдийхнөөр хязгаарлан ойлгодог хүмүүстэй холбоотой байдаг. Тиймээс бид ардчилсан сэтгэлгээ, амьдралын ардчилсан хэв маяг болон үйл ажиллагаа нь хувь хүний хувьд чухал ач холбогдолтой байдаг гэдгийг авч үзэх хэрэгтэй. "Ардчиллын бүх асуудлыг дахин эргэцүүлж, түүний ач холбогдлыг тунгаахаас илүү чухал зүйл байхгүй болов уу"¹⁴⁷. Ардчилсан үзэл санаа өөрөө сэтгэлгээ ба үйл ажиллагааны хамтын оролцоог заавал шаардаж байдаг тул нийгмийн институтууд, түүний дотор боловсролтой шууд холбогддог. Өргөн утгаар харвал боловсролын салбарын хөгжил бол нийгмийн хөгжлийн (ардчилсан үзэл санааны) чухал бүрэлдэхүүн юм.

Орчин үед ардчиллыг боловсролын суурь зарчим төдийгүй үр дүнг хэмжих шалгуур, хэрэгжих улс төрийн нөхцөл нь болох эхлэлийг Ж.Дьюи өөрийн үзлээр

---

¹⁴⁵ Ж.Энхбаяр. Ж.Дьюигийн боловсролын философийн үзэл баримтлал. Философи, эрх зүйн боловсрол.УБ.,2010. 127 дахь тал.

¹⁴⁶Т.Hansen. Reading democracy and education. Albany: State university of New York.,2006.p.4

¹⁴⁷Д.Дьюи. Реконструкция в философии. Проблемы человека. Москва.,2003. с.180.

эхлүүлсэн юм. Түүний тодорхойлж байснаар хүнийг хүмүүжүүлэх арга барилууд дотроос хамгийн хүмүүнлэг зарчим нь ардчилсан хандлага юм. Энэ хандлагын үүднээс хувь хүний боловсрол нь чөлөөт сэтгэлгээ, бие даасан хандлага, эрх чөлөөт байдал, үүрэг, хариуцлагаар тодорхойлогддог. Тиймээс аливаа сургалтын үйл явц хэрхэн явагдаж байна, тэнд ардчилсан хандлага байна уу? үгүй юу? гэдэг нь боловсролд ач холбогдолтой байгаад зогсохгүй, бас эцсийн үр дүндээ тухайн нийгмийн утга холбогдолтой. Ардчилсан амьдралын хэв маягийг сонгосон нийгмийн бүх ашиг сонирхол, үйл ажиллагаанд боловсрол дахь ардчилсан хандлага нөлөөлдөг.

Ж.Дьюи нь амьдрал, үйл ажиллагааныхаа явцад ардчиллын талаар олон янзаар тодорхойлолт өгчээ. Тэдгээрийн дотроос дараах гурван утга илүү тод илэрхийлэгдсэн байдаг. Үүнд: Нэгдүгээрт, ардчилал бол хүнийг хүндэтгэн үзэх замаар нийгмийг удирдах нэг арга юм. Нийгмийг удирдана гэдэг бол үндсэндээ тусгаар тусгаар хүмүүсийг удирдана гэсэн үг билээ. Ардчилсан нийгэмд хүмүүсийг удирдахдаа өөрөөс нь зөвшөөрөл авалгүйгээр, ашиг сонирхол хэрэгцээ, шаардлагыг нь асуухгүйгээр тэднийг төлөөлж, нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэх боломжгүй. Иргэдийнхээ тулгамдсан асуудлыг тэдний оролцоогүйгээр олж тогтоож, шийдвэрлэх чадвартай "удирдагч хүн" байх ч боломжгүй.

Энэ талаар тэрээр ийм нэгэн жишээг дурдсан байдаг. Нэгэн эмэгтэй надад ингэж хэлж байсан юм. Тэр эмэгтэй нэр алдартай төрийн зүтгэлтнээс: Хэрэв та Бурхан тэнгэр байсан бол ард олныхоо төлөө та юу хийх байсан бэ? гэж асууж гэнэ. Тэр хариуд нь: Таны асуултад шууд хариулах амаргүй л дээ. Юуны түрүүнд би иргэддээ хандаж тэдэнд юу хэрэгцээ шаардлагатай байгааг асууна, дараа нь түүнийг нь өгөхийг оролдох байсан гэж хариулжээ. Эмэгтэй: Би танаас чухам ийм л хариулт хүлээж байлаа гэж хэлэхэд, төрийн зүтгэлтэн: Бусдад юу хэрэгтэй вэ? гэдгийг сонирхдог, тэгээд түүнийг нь өгөхийг оролддог тийм хүмүүс бас байдаг юм гэжээ.

Дээрх жишээ бол тухайн хүнээс өөр хэн ч (бурхан байлаа ч) тэр хүнд хэрэгцээтэй байгаа зүйлийг бүрэн мэдэж тодорхойлж чаддаггүй бөгөөд хүн бол өөртөө юу хэрэгтэй байгааг бүрэн тодорхойлж чадах субъект мөн гэдгийг нотлон харуулж байна. Өөрөөр хэлбэл, Хүн хичнээн харанхуй мэдлэггүй байсан ч түүнд бусдаас илүү их мэддэг тийм зүйл заавал байдаг, аливаа хүн нь шинжлэх ухааны мэдлэггүй ч гэсэн өөрт тулгамдсан асуудлыг сайн мэддэг (эсвэл зарим асуудалд сул дорой гэдгээ мэддэг) юм аа гэдгийг харгалзан үзэх ёстойг чухалчилжээ. Ардчиллын талаарх түүний дээрх санаа боловсролд хэрхэн холбогдох вэ? Үүнийг бид боловсролын үйл ажиллагаанд суралцагчийн оролцоо, үзэл бодол, сонголтыг харгалзан үзэх нь чухал хэмээн ойлгож болно. Түүнчлэн хүн бүрийн хэрэгцээ, шаардлага, хүсэл эрмэлзлэлийг мэдэж чадах "оюун ухаан" байх боломжгүй тул багш болон боловсролын байгууллагын удирдах ажилтнууд аль болох

суралцагчийнхаа хэрэгцээ, сонирхлыг судлахад анхаарлаа хандуулах хэрэгтэй байдаг. Энэхүү судалгаандаа үндэслэн сургалтын хөтөлбөрийг санал болгох, тэрхүү хөтөлбөрөө хэрэгжүүлэх үйл явцдаа мөн л ардчиллын үнэт зүйлсийг хэрэгжүүлэх замаар нийгэмд хувь нэмрээ оруулж чадах иргэн хүнийг өөрийнх нь сонголт, үйл ажиллагаагаар төлөвшүүлэх учиртай юм.

Хоёрдугаарт, "Ардчилал нь нийгмийг удирдах арга төдийгүй бас хүмүүсийн амьдрах хэв маяг мөн"¹⁴⁸. Энэ нь юу гэсэн үг вэ? гэхээр бид цаашид ардчилсан үзэл санааг хэрэгжүүлж, амьдрал ахуйдаа мөрдсөнөөр л хамтын амьдралаа үргэлжлүүлж чадна гэсэн үг юм. Ардчилал нь амьдралын хэв маяг болохынхоо хувьд хүн бүрийн бусад хүмүүстэй харилцах харилцааг зохицуулахад шаардлагатай хэм хэмжээ, хувь хүний бүрэн дүүрэн хөгжихөд боломж, нийгмийн нийтлэг сайн сайханд хэрэгтэй үнэт зүйлийг бий болгодог. Харин улс төрийн эрх мэдлийн хариуцлага, бүх нийтийн сонгох эрх болон давтамжтай сонгууль зэрэг нь ардчиллын оршин тогтнох арга хэлбэр нь юм. Нөгөө талаас, ардчиллын үйл явц бол хүмүүсийн амьдрал юм. Сонгууль, олонхийн санал, эрх мэдлийн хуваарилалт зэрэг нь бидний эцсийн зорилго биш ч гэлээ нийгмийн сайн сайхны төлөө гэдэг утгаар нь үнэлж дүгнэх хэрэгтэй болдог.

Ардчиллыг амьдралынхаа хэв маяг болгохын тулд юу хийх вэ? гэхээр боловсролын салбарыг ардчилах замаар нийгмийг сайн сайхнаар урагшуулах явдал юм. "Боловсролыг ардчилах" гэдэг нь Ж.Дьюигийн философид боловсролын удирдлага, зохион байгуулалт, арга зүй, агуулгад ардчиллын үнэт зүйлсийг хэрэгжүүлэх, суралцагчийг бие даасан хүн гэж үзэх тухай асуудал юм. Энэ тухай тэрээр "Боловсролын салбарын тусламжтайгаар бид ардчиллыг төлөвшүүлэх, хөгжүүлэх тал дээр амжилт олж чадна"¹⁴⁹ хэмээн үзэж, энэ үзлээ Америкийн нийгмийн амьдралд хэрэгжүүлсэн байна.

Тэрээр ардчиллыг хүмүүсийн амьдрах хэв маяг хэмээн үзэхдээ "хувь хүний эрх чөлөөт байдал"-ыг чухалчилж үзжээ. Түүний философид үйл ажиллагааны эрх чөлөө, оюун санааны эрх чөлөө гэсэн хоёр утга агуулга бий. Шүтэх эс шүтэх эрх чөлөө, итгэл үнэмшилтэй байх эрх чөлөө, хэвлэлийн эрх чөлөө, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын эрх чөлөө зэрэг нь үйл ажиллагааны эрх чөлөө бөгөөд тэдгээр нь хуулиар баталгаажсан байх ёстой. Харин тэдгээр эрх чөлөөг хэрэгжүүлж, хөгжүүлэхэд нь шаардлагатай чөлөөлөгдсөн оюун ухааны ач холбогдлыг үнэлэхгүй байж болохгүй. Нөгөө талаас, хүний эдэлж болох олон эрх чөлөөний үндсэн эрх чөлөө бол оюун санааны эрх чөлөө билээ. Оюун санааны

---

¹⁴⁸ J. Dewey. Democracy and Education. New York: Free Press. 1916. p.93.

¹⁴⁹ J. Dewey. Democracy and Education. New York: Free Press. 1916. p.138-144.

эрх чөлөө гэдэгт тэрээр чөлөөтэй сэтгэн бодох, шүүмжилт сэтгэлгээ зэргийг багтаан үзсэн байдаг.

Түүний үзлээр, "Эрх чөлөөний ардчилсан үзэл нь хувь хүн бүр хүссэн зүйлээ хийхийг хэлэхгүй. Харин бусдын яг адил тийм эрх чөлөөг зөрчихгүй байхаар хязгаарлагдах юм. Хувь хүний чөлөөт үйлдэл оюун ухаангүй, бас ухамсарлагдсан итгэл үнэмшилгүй бол эрх чөлөөг тунхаглах нь эргэлт буцалтгүй төөрөгдөл, эмх замбараагүй байдалд хүргэдэг"¹⁵⁰. Тиймээс бид эрх чөлөөг төөрөгдөл, эмх замбараагүй байдалд ашиглахгүй тулд нэгдсэн ойлголтод хүрэх нь чухал. Энэ ойлголтыг тунхаглаж бус, үйлдүүлж өөрөөр хэлбэл, залуу үед боловсрол эзэмшүүлэх үйл ажиллагааны явцад нь ойлгуулах нь хамгийн үр ашигтай юм.

Ж.Дьюигийн үзлээр, ардчиллын үндсэн зарчим нь эрх чөлөө, тэгш эрх, ахан дүүгийн барилдлагатай юм. Түүний үзлээр, эрх чөлөө нь бие хүн өөрийгөө ухамсарлахуйн зайлшгүй нөхцөл юм. Гэхдээ энэ нь хүн бусад хүмүүстэй бодитой, олон талт холбоотой болсон нөхцөлд л хэрэгжинэ. Ийм учраас ахан дүүгийн барилдлагын ардчилсан зарчим гэдгийг Ж.Дьюи бие хүмүүсийн хамтын ажиллагаа гэсэн утгаар ойлгож ирсэн". Мөн тэрээр хүн бүр тэгш эрхтэй бөгөөд чухамдаа энэ бол хуулийн өмнө тэгш байх, өөрийгөө ухамсарлахуйн бололцооны тэгш байдал гэж үзсэн. Түүний хувьд тэгш эрх нь хүн ёсны болон ардчиллын туйлын зорилго юм.

“Эрх чөлөө нь хувь хүн бол хамгийн дээд бөгөөд цорын ганц эрхэмлэл гэсэн ёс зүйн үзэл санааны илэрхийлэл бөгөөд ардчилсан үзэл санаа нь эрх чөлөөг өөртөө багтаадаг”¹⁵¹. Хувь хүн бүрт хувийн эхлэл оршин байдаг, хүн бүр өөрийн хөгжилд тус болохуйц тийм сонголтыг өөрөө хийх ёстой. Хувь хүний нийгмийн санаачлагад хандах хандлага, нийгэм-соёлын харилцаан дахь түүний эрх чөлөөний хэр хэмжээ нь нийгмийг хэр зэрэг ардчилсны илэрхийлэл болдог. Энэ утгаар ардчилсан нийгэм нь бие хүний хөгжлийг хангаж чадна.

Эрх чөлөөний тухай, ардчиллыг төлөвшүүлэх тухай дээрх санаагаа хэрэгжүүлэхийн тулд тэрээр боловсролын салбарыг өөрчлөн сайжруулах асуудалд анхаарлаа хандуулжээ. Ж.Дьюи тухайн үеийн уламжлалт боловсролыг шүүн шинжилж, хэд хэдэн алдаа дутагдлыг илрүүлж, засч өөрчлөх боломжуудыг дэвшүүлэн тавьсан байдаг. Түүний үзлээр, боловсролын салбарт суралцагчид зөвхөн төр нийгмийг анх байгуулсан үндэслэгчдийн үзэл санаа, хандлага, эрмэлзэлтэй танилцах биш, харин өнөөгийн нөхцөл байдал дахь ардчилсан нийгмийн мөн чанар юу юм бэ? гэдгийг ойлгуулах тийм шинэчлэл

---

¹⁵⁰ Д.Дьюи. Реконструкция в философии. Проблемы человека. Москва.2003. с.176.

¹⁵¹ Д.Дьюи. Этика демократии. Полис. Москва.,1994. №3. с.30

хэрэгтэй байсан. Үүний тулд сургалтанд ардчилсан арга, хандлагуудыг нэвтрүүлэх, сургуулийн орчныг ардчилах, ардчиллын соёлд залуу үеэ сургахад онцгой анхаарах хэрэгтэй гэж үзжээ.

Өөрөөр хэлбэл, боловсрол дахь ардчилалтай холбогдуулан суралцагчдад юуг, яаж сурахаа сонгох эрх чөлөөг олгох нь ч гарцаагүй зүйл мөн. Суралцагч нь өөрийн сонирхол, хэрэгцээ, шаардлагын үүднээс боловсролын үйлчилгээ авах (арга, хэлбэрээ өөрөө сонгох) эрхтэй билээ. Хүн бүр чадлынхаа хэрээр боловсрол эзэмших эрхтэй. Гол нь туршлага солилцох энэ үйл ажиллагааны явцад суралцагч мэдлэгийг эрэл хайгуулын үр дүнд олж авах нь чухал. Туршлагаар олж авсан мэдлэг нь тухайн хүний өдөр тутмын амьдралд хэрэгжиж, зан чанарт нь хадгалагдаж байдаг. Тиймээс суралцагчийн сонирхлыг багш судалж, аль болох амьдралтай холбосон арга зүйгээр сургалтыг зохион байгуулах нь чухал болоод байна.

Гэхдээ Ж.Дьюи хязгааргүй эрх чөлөөг зөвшөөрөөгүй. Түүний үзлээр "эрх чөлөөтэй байна" гэдэг бол хязгаарыг устгана гэсэн үг биш. Хүүхэд сургалтын явцад эрх чөлөөтэй байж, хичээлийн явцад бие даасан судалгаа өрнүүлж, өөрчлөгдөн буй энэ нийгмийнхээ өөр өөр олон нөхцөлд шийдвэр гаргаж сурах чадварыг сургуулийн үйл ажиллагаанаас олж авах боломжтой байх ёстой. Өөрөөр хэлбэл "Хүүхдэд оюуны эрх чөлөө зайлшгүй хэрэгтэй, түүнийг олгох ёстой юм" хэмээн тэрээр үзсэн.

Ж.Дьюигийн хэлсэнчлэн хүүхдийн хүмүүжилд бие махбодын болон нийгмийн эрх чөлөө чухал. Өнөө үеийн зарим эцэг, эх эдгээр эрх чөлөөг хүүхэддээ хэтрүүлэн олгодог бол зарим нь хүүхдээ "сургах" нэрээр олон зүйлд дарж орхидог. Ингэхдээ хүүхдийнхээ сонирхол, авьяасыг харгалзан үзэхгүй бол хэдий олон төрлийн сургалт байгаад ч үр дүнд хүрэхгүй. Сонирхол, авьяасаас гадна тухайн хүүхэд суралцахуйн зорилгоо өөрөө шийдэх, өөрөөр хэлбэл тухайн нэг чиглэлээр суралцах гэж байгаа бол хүүхэд өөрөө шийдвэрт хүрэх нь чухал гэсэн үг. Энэ талаар Ж.Дьюи "Ардчилсан үзэл номлол, арга зүйг сургуулиудад хэрэгжүүлэхдээ нухацтай, хянуур, бас эрч хүчтэйгээр хандаж улс орны хүүхэд залуусыг эрх чөлөөний үзэл санаагаар хүмүүжүүлж, эрх чөлөөт нийгэмд бэлтгэх ёстой билээ"¹⁵² хэмээн тэмдэглэжээ.

Гуравдугаарт, Ардчилал нь эрх мэдлийг болон хууль тогтоох, удирдлагын хэрэгжилтийг удирдан зохицуулах гэдгээс илүү өргөн хүрээтэй ойлголт юм. "Ардчилал бол хувь хүний үнэт зүйл, ёс суртахууны эрхэм чанар юм. Ардчилал бол харилцан хүндэтгэх, тэвчин хүлцэх, хүлээн авч бас өгч чадах, бүрэн утгаар илэрхийлбэл туршлагаа

---

¹⁵²Д.Дьюи. Реконструкция в философии. Проблемы человека. Москва.2003. с.157.

харилцан солилцох цорын ганц боломжит (үр ашигтай) арга юм"¹⁵³. Ардчилал бол орчин үеийн ёс суртахууны харилцааны хэлбэр юм.

Энэ мэтээр ардчилал ба боловсролын холбоо хамаарал гүн гүнзгий бөгөөд нийгмийн хэрэгцээнээс үүдэлтэй болох нь ажиглагдаж байна. Энэ бүхнээс үзэхэд манай улсад боловсрол дахь ардчилсан үзэл, хандлагыг хөгжүүлэх нь чухал байна. Энэ нь зөвхөн суралцагчийн эрхийн асуудал биш бөгөөд илүү гүн харвал (Ж.Дьюигийн тодорхойлсноор) "суралцагч энэ эрхээ эдлэх замаар улс орноо хөгжүүлэх үүрэг хүлээж байдаг юм". Энэ тухай Ж.Дьюи, боловсрол дахь ардчилсан үзэл, хандлагыг нэмэгдүүлэх нь "Ардчилсан нийгмийн иргэн, хувь хүн гэдэг утгаараа бид чухам юу хүсэж байна, бидэнд ямар асуудал байна вэ? гэдгийг өөрсдөө эргэцүүлэн бодох үүрэгтэй болгож байдаг" гэжээ.

Ж.Дьюи ардчиллын талаар бас нэгэн бодууштай санаа дэвшүүлсэн нь ардчиллыг ойлгох бидний буруу ойлголтын тухай юм. Тэрээр "Бид ардчиллыг хэрэглэхэд зориулагдсан учраас аль хэдийн байгуулагдчихсан гэж бодоод сурчихжээ. Ардчиллыг ямар нэгэн тийм тогтвортой зүйл бөгөөд хэн нэгнээс өвлөгдөн уламжлагддаг мэтээр ойлгож байна. Угтаа үе үеийн хүн ард ардчиллыг үргэлж өөрсдөө бүтээж байх учиртай" гэжээ. Энэ нь манай улсын өнөөгийн байдлыг хэлсэн гэлтэй. Монголчууд бид ардчилсан хөгжлийн замаар замнаад 30-аад жил болж байгаа боловч ардчиллыг төлөвшүүлэх, боловсролыг ардчилах тал дээр анхаарч ажиллах шаардлагатай байна. Учир нь ардчилал мөн чанарынхаа хувьд хүнээс хүнд, үеэс үед уламжлагддаг зүйл биш бөгөөд харин тухайн нийгэмд амьдарч байгаа хүмүүсийн хэрэгцээ, асуудал, нийгмийн амьдралын нөхцөл байдлаас шалтгаалан ардчиллыг үргэлж шинээр бүтээж байх учиртай билээ.

Ж.Дьюигийн хэлсэнчлэн "Бидэнд агуу их үнэт өв, уламжлал үлдсэн байлаа ч тэдгээр уламжлалын үр шимийг бид амсахын тулд өөрсдөө идэвх чармайлт гаргах ёстой юм". Ардчилал нь яг энэ үед амьдарч буй хүмүүсийн идэвхтэй үйл ажиллагааны тусламжтайгаар орчин үеийн нийгмийн харилцаанд нэвтрэн орох боломжтой. Хүн бүрт оюун ухаан адил түвшинд заяадаггүй ч ардчилсан ертөнцийг үзэх үзлийг илүү ерөнхий утгаар нь авч үзэх юм бол ардчилал бүх хүмүүсийн оролцоогоор бүтсэн хамтын оюун ухааны бүтээгдэхүүн бөгөөд хүн бүр өөрийн гэсэн хувь нэмрээ оруулах бололцоотой. Энэхүү хувь нэмрийг зөвхөн хувь хүний оролцоогоор нь л үнэлж болох юм. Авторитар үзэлтнүүд хувь хүний нийгэмд оруулах хувь нэмрийг ямар нэг бэлэн зарчмын шалгуураар (нийгмийн гарал, арьс өнгө, санхүүгийн байдал, нийгэмд эзлэх байр суурь, эрэмбэ, нийгмийн давхраажилт зэргээр) үнэлдэг бол ардчилсан нийгэмд ийм зүйл байдаггүй.

---

¹⁵³Д.Дьюи. Реконструкция в философии. Проблемы человека. Москва.2003. с.165.

Дүгнэлт: Ардчилал бол ерөөс амархан хүлээгээд авчихдаг, бас амархан дагаад явж болдог тийм зам мөр биш юм. Өнөөгийн нийгэм дэх нарийн нөхцөл байдал дээр авч үзэх юм бол энэ зам мөр бол хамгийн амаргүй нь юм. Ардчилсан хөгжлийн замаар иргэддээ илүү чанартай амьдралыг бий болгосон улс орнууд нь бидэнд энэ арга зам үр дүнтэй байж болдог юм аа гэдгийг харуулдаг. Гэсэн хэдий ч бид сохроор биш, ухаалгаар тэдгээр улсуудаас суралцах хэрэгтэй. Монголын ардчиллыг цааш төлөвшүүлэхийн тулд бид боловсрол дахь ардчиллыг хөгжүүлэх өөрөөр хэлбэл, боловсролыг ардчилах замаар нийгэмдээ хувь нэмрээ оруулж чадах иргэдийг бэлтгэмээр байна. Ардчиллын үнэт зүйлс болох эрх чөлөө, тэгш байдал, шударга ёс, хувь хүний эрхэм чанар, хамтын хариуцлага, зөвшилцөл зэргийг багш нар хичээл заах арга барилдаа нэвтрүүлснээр боловсролын шинэчлэл илүү үр ашигтай байх болно.

Abstract: All human societies, past and present, have had a vested interest in education; and some wits have claimed that teaching (at its best an educational activity) is the second oldest profession. This article provides on the intimate relationship between democracy and education. In a democracy, education is given primacy, for it is pre-requisite for the survival and success of the former. Similarly, education fosters a democratic temper in the minds of people. Democratic values like liberty, equality, fraternity justice, dignity of individual, co-operation, sharing of responsibility etc. are applied to education to make it more effective, meaningful, relevant and useful...If democracy is about freedom of choice, equity and justice, then education is a precondition for democracy.

Ном зүй

1. A.Ryan. John Dewey and the high tide of American liberalism. NY., 1995.
2. Ж.Энхбаяр. Ж.Дьюигийн боловсролын философийн үзэл баримтлал. Философи, эрх зүйн
3. боловсрол. 2010.
4. T.Hansen. Reading democracy and education. Albany: State university of New York.2006.
5. Д.Дьюи. Реконструкция в философии. Проблемы человека. Москва.2003.
6. Д.Дьюи. Этика демократии. Полис. Москва.,1994. №3.
7. J. Dewey. Democracy and Education. New York: Free Press.1916.